

Από την Τουρκοκρατία στη σύγχρονη μουσική έρευνα

Στο πέρασμα του χρόνου, ακολουθώντας τις ιστορικές περιπέτειες του Αρχιπελάγους, η μουσική παράδοση των Δωδεκανήσων αφομοίωσε δημιουργικά και νέα στοιχεία, που ήρθε να τα εντάξει δίπλα στις αρχαιοελληνικές και βυζαντινές της καταβολές καθώς και στις δυτικές επιρροές της Ιπποτοκρατίας.

Στο πολυεθνικό κλίμα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, από τα μικρασιατικά παράλια ταξίδεψαν και στα νησιά παθητικοί αμανέδες (που συνταίριαξαν αρμονικά, στους μπάλους, με τον ελληνικό δεκαπεντασύλλαβο και τη φράγκικη ρίμα), ρουμάνικες χόρες, πολιτικά συρτά και χασαποσέρβικα, αρμένικες μελωδίες και σεφαραδίτικες μπαλάντες των Ισπανοεβραίων, οι οποίοι διασκορπίστηκαν σ' όλη τη Μεσόγειο κι έστησαν στη Ρόδο μίαν από τις πολυπληθέστερες κι ακμαίες κοινότητές τους.

Αποτέλεσμα είναι μια μουσική παράδοση πλούσια και πολύμορφη, σαν ένα περίτεχνο ψηφιδωτό όπου έχουν ενσωματωθεί οι επιμέρους παραδόσεις των νησιών, ξεχωριστή η καθεμία αλλά και όλες μαζί ενταγμένες σ' ένα ενιαίο σύνολο, που με τη σειρά του έρχεται να ενταχθεί στον ευρύτερο μουσικό κορμό του Αιγαίου και της Μεσογείου!...

Ο Samuel Baud-Bovy και η μουσική έρευνα στα Δωδεκάνησα

Η πρώτη συστηματική – και πληρέστερη έως σήμερα – γνωριμία μας με την μουσική των Δωδεκανήσων οφείλεται στον Samuel Baud-Bovy (1906-1986), Ελβετό ελληνιστή, μουσικολόγο και διευθυντή ορχήστρας, ο οποίος θεωρείται όχι μόνον ο κορυφαίος ερευνητής της δωδεκανησιακής λαϊκής μουσικής αλλά κι αυτός που ουσιαστικά θεμελίωσε την επιστήμη της εθνομουσικολογίας στην Ελλάδα.

*Ο Samuel Baud-Bovy
στο πεδίο έρευνας, 1954.*

Πράγματι, οι έρευνες και τα γραπτά του, που καλύπτουν μίαν ολόκληρη πεντηκονταετία, μ' επιστημονική μέθοδο και χωρίς "φόβο και πάθος", κατόρθωσαν να τοποθετήσουν το ελληνικό δημοτικό τραγούδι στον ευρύτερο γεωγραφικό και ιστορικό χώρο όπου ανήκει (Ανατολή, Βαλκάνια, Μεσόγειος), δίνοντας παράλληλα μια σειρά από ικανές αποδείξεις και τεκμηριωμένα επιχειρήματα για την αδιάσπαστη εξέλιξη μέσα στους αιώνες όχι μόνο της ελληνικής γλώσσας αλλά και της μουσικής.

Ο Auguste, André, Samuel Baud-Bovy καταγόταν από μίαν οικογένεια που έδωσε πολλούς καλλιτέχνες και διανοούμενους. Ο πατέρας του, ο συγγραφέας και ιστορικός Daniel Baud-Bovy, θερμός φιλέλληνας, υπήρξε ο πρώτος ορειβάτης που κατέκτησε την κορφή του Ολύμπου, στις 2-8-1913, μαζί με τον διάσημο Ελβετό φωτογράφο Boissonas (νονό του Samuel) και τον Έλληνα οδηγό τους Χρήστο Κάκκαλο.

Λίγα χρόνια αργότερα, το 1927, σε μια δεύτερη ανάβαση θα τους ακολουθήσει και ο νεαρός Samuel, που σπούδαζε τότε αρχαία ελληνικά στο Πανεπιστήμιο της Γενεύης. "Στο ταξίδι αυτό", γράφει ο ίδιος, "πρωτάκουσα δημοτικά τραγούδια από τους ευζώνους που μας είχαν δώσει για φρουρά, γιατί φοβούνταν ακόμη τους ληστές εκεί στον Όλυμπο. Αυτοί οι ευζώνοι τα βράδια χόρευαν και τραγουδούσαν. Μου έκανε εντύπωση η μουσική τους που ηχούσε τόσο παράξενα στ' αυτιά μου..." Έλεγε μάλιστα ότι θυμόταν και το τραγούδι που έλεγαν, το "Ένα νερό κυρα-Βαγγελιώ", που τον εντυπωσίασε με τον τόσο "ιδιόρρυθμο" και "ασύμμετρο" για τα δυτικά αυτιά του ρυθμό (7/8). Πού να ήξερε τότε, ότι, μετά από χρόνια, θα ήταν αυτός που θ' αποδείκνυε την άμεση σχέση αυτού του ρυθμού με τον αρχαιοελληνικό επίτριτο, γεφυρώνοντας το χάσμα ανάμεσα στην αρχαία και τη νέα ελληνική μουσική.

Οι πρώτες αυτές μουσικές εντυπώσεις οδήγησαν τον Baud-Bovy στη Σορβόνη (1928-9) όπου σπούδασε νέα ελληνικά κοντά στον Hubert Pernot και την Πολύμνια

Λάσκαρη. Έτσι, κάτοχος πλέον και της γλώσσας κατέβηκε ένα χρόνο αργότερα (1930) με υποτροφία στην Ελλάδα, έχοντας το προνόμιο της διπλής του ιδιότητας του μουσικού και του φιλόλογου που του επέτρεψε να εξετάσει τις αλληλεπιδράσεις και ν' αποκρυπτογραφήσει τις λεπτές σχέσεις λόγου και μουσικής.

Πράγματι, ο 24χρονος τότε Samuel είχε πίσω του λαμπρές μουσικές σπουδές στη Γενεύη, τη Βιέννη και το Παρίσι με τον Emil-Jacques Dalcroze, τον Paul Duka (σύνθεση), τον Felix Weingartner και τον Hermann Scherchen (διεύθυνση ορχήστρας).

Τα τρία ταξίδια του στα ιταλοκρατούμενα Δωδεκάνησα (1930, 1931, 1933) καταλήγουν σε δύο βιβλία - σταθμούς για την ελληνική δημοτική μουσική : *"Τα τραγούδια των Δωδεκανήσων"* - τόμος Α' (Αθήνα 1935) και Β' (1938) και το *"La chanson populaire grecque du Dodécanèse"* (Γενεύη-Παρίσι 1936 - η διδακτορική του διατριβή).

Η ενασχόλησή του με τα Δωδεκάνησα οφείλεται και στην προτροπή της φίλης και συνεργάτιδάς του Μέλπως Μερλιέ, επίσης μαθήτριας του Hubert Pernot και ιδρύτριας του *"Συλλόγου Δημοτικών Τραγουδιών"* που στη συνέχεια εξελίχτηκε στο *"Μουσικό Λαογραφικό Αρχείο Μέλπως Μερλιέ"* (τμήμα του *Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών*).

Η Μερλιέ, λοιπόν, πρότεινε στον Baud-Bovy να καταγράψει τη μουσική στα Δωδεκάνησα, όπου λόγω της ιταλικής κατοχής κανένας Έλληνας δεν ήταν δυνατόν ν' αναλάβει μια παρόμοια πρωτοβουλία (δεν είναι τυχαίο άλλωστε ότι κίνησε και τις υποψίες και την παρακολούθηση των ιταλικών αρχών ως πιθανός κατάσκοπος!...)

Η μουσική έρευνα του Baud-Bovy πραγματοποιήθηκε σε τρεις φάσεις, τα καλοκαίρια του 1930, 1931 και 1933.

Το πρώτο ταξίδι περιλάμβανε τη Ρόδο, τη Χάλκη, την Κάρπαθο, την Αστυπάλαια, την Κω και την Κάλυμνο. Το δεύτερο κάλυψε το Καστελλόριζο, τη Νίσυρο, τη Σύμη, τη Λέρο και την Πάτμο, ενώ στο τρίτο επανήλθε στην Κάλυμνο και στη Ρόδο για να μελετήσει ειδικότερα τα μουσικά όργανα και να βεβαιωθεί *"ότι κανένα σπουδαίο τραγούδι δεν είχε διαφύγει στα προηγούμενα ταξίδια"*.

Η Κάσος και η Τήλος, που έμειναν έξω απ' αυτή την περιοδεία, αντιπροσωπεύονται με ορισμένα τραγούδια τα οποία υπαγόρευσαν Τηλιακοί που συνάντησε στη Ρόδο και Κασιώτισες εγκατεστημένες στον Πειραιά. Η Κάσος εξάλλου την εποχή εκείνη ήταν ήδη *"καλυμμένη"* με το βιβλίο - συλλογή τραγουδιών *"Κασιακή λύρα"* των Μαυρή - Παπαδόπουλου που είχε εκδοθεί στο Πορτ-Σάιντ το 1928.

Η λύρα του Baud-Bovy.
Κατασκευή: Μανώλης Νιώτης,
Κάρπαθος, 1910.
Εθνογραφικό Μουσείο Γενεύης.

avec toute mon affection
Samuel Baud-Bovy
Nov 1936

Ο λυριστής Ποντίκας.

Όπως γράφει ο Baud-Bovy,
 “..... Βοήθημα δεν είχα κανένα στα ταξίδια μου παρά μόνο τη μουσική μου μόρφωση, αντί αρκετά γυμνασμένο, τις γνώσεις μου της βυζαντινής μουσικής και προ πάντων την προθυμία και την ακούραστη υπομονή των τραγουδιστών.

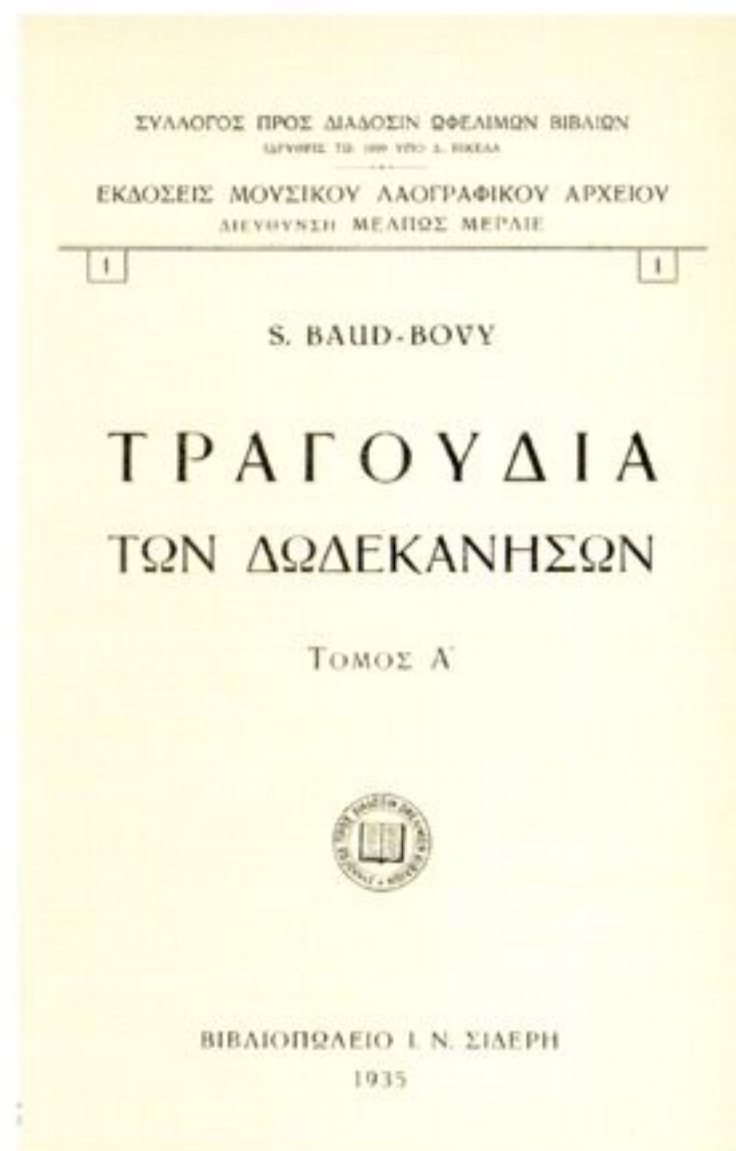
Από το πρώτο μου ταξίδι στη Ρόδο και στ’ άλλα Δωδεκάνησα, βρήκα παντού την πιο καλόκαρδη φιλοξενία, την πιο ωραία προθυμία για να με βοηθήσουν στο σκοπό μου.

Χωρίς την προθυμία αυτή δε θα μπορούσα ποτέ, μην έχοντας άλλη πρόσθετη οικονομική υποστήριξη, να πραγματοποιήσω το σχέδιό μου. Ελάχιστοι απ’ όσους τραγούδησαν μου ζήτησαν αμοιβή. Όλοι σχεδόν με συντρέξανε μόνο και μόνο για να ευχαριστήσουν έναν ξένο, για να μη χαθούν τα τραγούδια που κληρονόμησαν από τους γονείς τους. “Να γράψης τ’ όνομά μου πάνω στα τραγούδια που σου ‘πα”, ήταν η μόνη απαίτηση μιας γριας, “να με συγχωρέσουν αυτοί που θα πάρουν το βιβλίο”!

Καρπός αυτής της έρευνας ήταν οι δύο τόμοι με τα “Τραγούδια των Δωδεκανήσων” εκδόσεις του Μουσικού Λαογραφικού Αρχείου (1935 και 1938), που περιλαμβάνουν 286 μελωδίες τις οποίες κατέγραψε ο Baud-Bovy επιτόπου “με το αυτί”, στα τρία του ταξίδια καθώς και 70 μελωδίες που κατέγραψε από τις ηχογραφήσεις που έγιναν το 1930.

Τότε πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα η πρώτη μεγάλη καταγραφή - φωνοληψία ελληνικών δημοτικών τραγουδιών, με τη συνεργασία του Hubert Pernot (Ινστιτούτο Φωνητικής της Σορβόνης), του οίκου Pathé και του “Συλλόγου Δημοτικών Τραγουδιών” όπου πρωτοστατούσε η Μέλπω Μερλιέ. Ο Baud-Bovy ανέλαβε την επιμέλεια των τραγουδιών από τα Δωδεκάνησα, τα οποία αντιπροσωπεύουν περίπου 70 κομμάτια σ’ ένα σύνολο 584 τραγουδιών απ’ όλες τις περιοχές του Ελληνισμού που ηχογραφήθηκαν.

Οι τραγουδιστές και οι μουσικοί ήταν Κασιώτες και Καλύμνιοι που ζούσαν στην Αθήνα, ενώ οι Ρόδιοι και μια τραγουδίστρια από την Κάρπαθο ξεκίνησαν από τα χωριά τους, χάρη στη γενναιόδωρη χορηγία της Πινε-

λόπης Δέλτα, μετά από επιμονή του Baud-Bovy, ο οποίος έδινε μεγάλη σημασία στο να ηχογραφηθούν, παρά τις πρακτικές δυσκολίες της εποχής τις μετακινήσεις και τα έξοδα. (CD I αρ. 8 και 17 - δύο ηχογραφήσεις του 1930 από την Κάλυμνο και CD III αρ. 5 - τραγούδι του γάμου από τον Αρχάγγελο της Ρόδου με την Τριανταφυλλιώ Αργυρώ, την αγαπημένη τραγουδίστρια του Baud-Bovy). Οι 286 μελωδίες της συλλογής Baud-Bovy κατανέμονται ως εξής:

Ρόδος: 122 και πολλά δίστιχα (μαντινάδες)

Κάρπαθος: 64

Νίσυρος: 44

Κάλυμνος: 35

Κως: 28

Χάλκη: 24

Καστελλόριζο: 22

Αστυπάλαια: 14

Σύμη: 14

Κάσος: 10

Λέρος: 6

Τήλος: 5

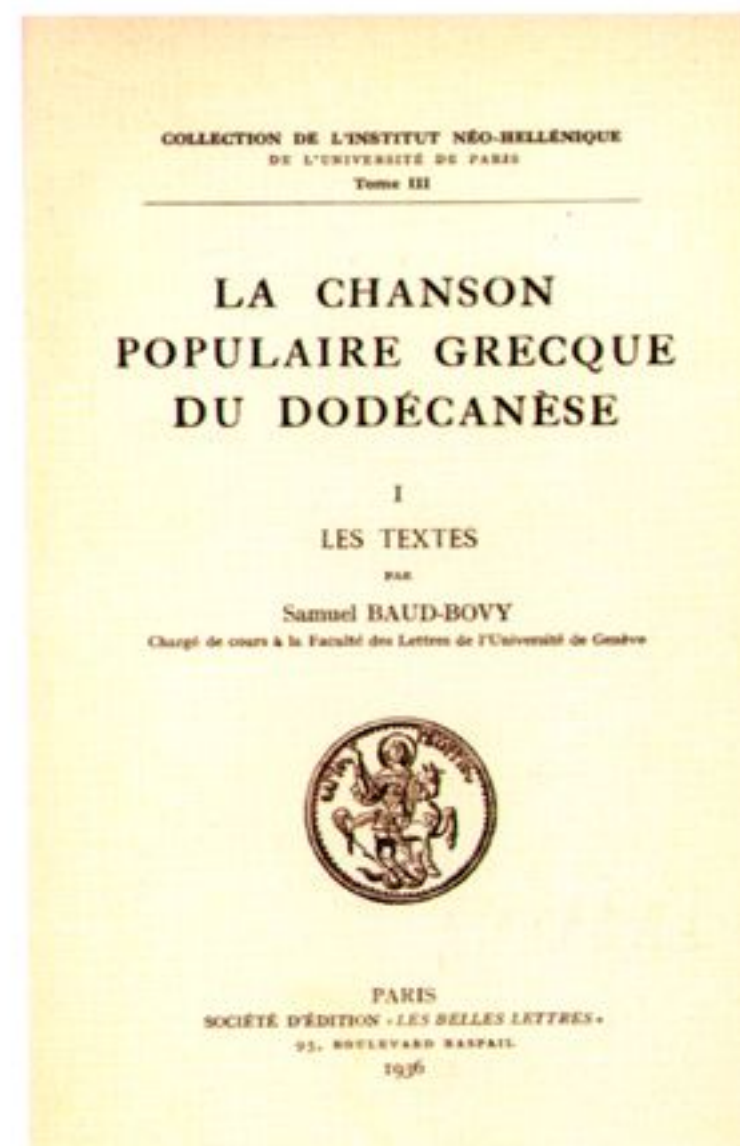
Πάτμος: 4

Τα τραγούδια αυτά καλύπτουν όλες τις περιστάσεις: τον κύκλο της ζωής (νανουρίσματα, παιδικά, του γάμου, εργατικά, μοιρολόγια) και τον ετήσιο κύκλο (κάλαντα, αποκριάτικα, του Πάσχα, θρησκευτικών εορτών). Ιδιαίτερη σημασία έδωσε στα χορευτικά τραγούδια και τους σκοπούς, ενώ ενέταξε σε χωριστές κατηγορίες τα "πολύστιχα" (ακριτικά και παραλογές) και τα "δίστιχα" (μαντινάδες).

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα βυζαντινά αφηγηματικά τραγούδια (26 κατέγραψε μόνο στη Ρόδο), οι δέκα παραλλαγές μοιρολογιών από τη Νίσυρο και οι 24 διαφορετικοί σκοποί για τις μαντινάδες από την Κάρπαθο.

Ο Baud-Bovy υπογράμμισε πρώτος τις "μεταμορφώσεις" των σκοπών περνώντας από το ένα νησί στο άλλο, δείγμα της ενότητας αλλά και της ιδιαίτερης μουσικής ταυτότητας κάθε τοπικής παράδοσης. Έτσι ο ροδίτικος αρχαγγελίτικος, ο καλαδερφίστικος της Χάλκης, ο συμιακός σκοπός των κλαδιών και ορισμένοι σκοποί της Πάτμου, της Λέρου, της Καλύμνου, της Κω και της Κάσου δεν είναι παρά παραλλαγές της ίδιας μελωδίας!...

Εξήντα χρόνια πέρασαν από τη δημοσίευση της συλλογής του Baud-Bovy και το έργο παραμένει σημείο αναφοράς για την ελληνική δημοτική μουσική. Πόσο μάλλον ότι πραγματοποιήθηκε σε μια κρίσιμη περίοδο για τα Δωδεκάνησα και δημοσιεύτηκε όταν είχαν κλείσει τα ελληνικά σχολεία από τους Ιταλούς κι ο επερχόμενος πόλεμος έριχνε τη βαριά σκιά του στις ελπίδες για το μέλλον. Γι' αυτό κι έγραφε στον επίλογό του:

“Πολύ φοβάμαι τώρα που έκλεισαν τα δωδεκανησιακά σχολεία και που σκόρπισαν οι πιο πολλοί Δωδεκανήσιοι, πως σε λίγα χρόνια τα τραγούδια τους δε θα είναι πια ζωντανά και πως θα τα μελετούμε σαν πολύτιμα κειμήλια περασμένου πολιτισμού...”

Για να καταλήξει, ανακαλώντας τους συντρόφους αυτού του μουσικού οδοιπορικού στα Δωδεκάνησα :

“... Ίσως για να χαρή κανείς αυτά τα τραγούδια, πρέπει σαν κ’ εμένα να τα ζήσει. Φαντενές με τ’ άσπρα φαρδιά φουστάνια, που μέσ’ στα ηλιόλουστα καντούνια σπκώνατε στο κεφάλι σας τα προικιά του γαμπρού· Ποντίκα, γερο-λυριστή, που ο ακράττος ρυθμός του δοξαριού σου του κουδουνάτου σήκωνε ολόκληρη την αλυσίδα των χορευτών· γρια “κλάφτρα” της Αστροπαλιάς, που στον ίσκιο της συκιάς λες και μοιρολογούγες την ίδια σου τη μοίρα, κ’ εσύ, καλύμνικο βοσκαρούδι, που με ξύπνησες ένα πρωί με την τσαμπούνα σου, σας ξαναβρίσκω όλους ξεφυλλίζοντας αυτό το βιβλίο.

Άμποτε να μεταδώση και σ’ άλλους κάτι από την αγάπη μου γι’ αυτή τη μουσική και για το λαό που την έπλασε.”

Οι έρευνες της Ακαδημίας Αθηνών και του Σίμωνα Καρά

Μετά την απελευθέρωση και την ενσωμάτωση των Δωδεκανήσων, πραγματοποιήθηκε άλλη μια μουσική έρευνα στη Ρόδο και στην Κω από τον μουσικολόγο Σπύρο Περιστέρα, στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών. Η έρευνα αυτή, διάρκειας ενός μηνός (Αύγουστος-Σεπτέμβριος 1958), απέδωσε 236 τραγούδια και χορούς (130 από τη Ρόδο κι 106 από την Κω) που φυλάσσονται στο Μουσικό Αρχείο του ΚΕΕΛ.

Ο Σπ. Περιστέρης στην αναφορά του [1] επισημαίνει την κυριαρχία των τραγουδιών του γάμου και των “σκοπών” για τις μαντινάδες, εντοπίζει όμως ήδη την υποχώρηση των παλαιότατων “πολύστιχων” τραγουδιών τα οποία “οι παλαιότεροι αμυδρώς ενθυμούνται μερικά, οι νεότεροι όμως τα αγνοούν παντελώς”. Επίσης διαπιστώνει την εξαφάνιση των παλαιών λαϊκών μουσικών οργάνων, όπως η λύρα και η τσαμπούνα. Οι συνέπειες των κοινωνικών μεταβολών στη μεταπολεμική Ελλάδα είναι ήδη αισθητές.

Παρ’ όλ’ αυτά, στις αρχές της δεκαετίας του ’70 (1971) η επιτόπια καταγραφή του Σίμωνα Καρά με ραδιοφωνικό συνεργείο του ΕΙΡΤ, αποδίδει μια σειρά από ενδιαφέρουσες ηχογραφήσεις, που φυλάσσονται στο αρ-

Καρπάθικη λύρα.

[1] ΠΕΡΙΣΤΕΡΗΣ, Σπ., “Λαογραφική αποστολή εις Ρόδον και Κω”, *Επετηρίς του Λαογραφικού Αρχείου*, τ. 11 και 12, Αθήνα, Ακαδημία Αθηνών, 1960, σσ. 278-286.

χείο του “Συλλόγου προς Διάδοσιν της Εθνικής Μουσικής” και μέρος τους εκδόθηκε σε δύο δίσκους της δισκογραφικής του σειράς: “Τραγούδια Κάσου και Καρπάθου” και “Τραγούδια Ρόδου, Χάλκης, Σύμης”.

Καρπός αυτής της έρευνας είναι επίσης και το άρθρο “Η Κάρπαθος και τα τραγούδια της” [1], όπου παρουσιάζονται οι ζωηρές εντυπώσεις του από τη “ζωντανή και ενεργό μουσική παράδοση του τόπου... Με μαντινάδες μας υπεδέχθησαν, με μαντινάδες μας συνόδευσαν μετά τα μεσάνυχτα, με μαντινάδες πρωί-πρωί ήρθαν να μας ξυπνήσουν και με μαντινάδες πάλι μας προέπεμψαν κατά την αναχώρησή μας:

*Ευχαριστήθηκα πολύ με την επίσκεψή σας
και πάντοτε στη μνήμη μου, θα 'χω τη θύμησή σας”*

Στη συνέχεια παραθέτει, σε βυζαντινή παρασημαντική και σε δυτική σημειογραφία, τρία αντιπροσωπευτικά τραγούδια από τις τρεις διαλεκτικές-μουσικές περιοχές της Καρπάθου: βόρεια, μέση και νότια.

Στις πολύτιμες αυτές καταγραφές του Σίμωνα Καρά οφείλουμε και τις ηχογραφήσεις από το νησί της Χάλκης, με τα παιδιά του δημοτικού σχολείου να τραγουδούν ακόμη τα χελιδονίσματα και τον ήχο της παλαιάς λύρας με το δοξάρι με τα κουδουνάκια (CD III, αρ. 1 και 2).

Στις παραπάνω έρευνες θα πρέπει επίσης να προστεθούν και οι ηχογραφήσεις του Ραδιοφωνικού Σταθμού Ρόδου που συνεχίζονται έως σήμερα (με την επιμέλεια του Αριστείδη Μιαούλη) καθώς και οι επιμέρους καταγραφές των τοπικών ρεπερτορίων που συχνά γίνονται με κόπο και θυσίες αλλά και ανάλογη αγάπη και μεράκι από τοπικούς φορείς ή ερευνητές του χώρου (βλ. Βιβλιογραφία και Δισκογραφία).

Ανάμεσά τους σημειώνουμε:

*Καλύμνιοι βοιηχιάδες γλεντούν με τσαμπούνα (1960)
Αρχείο Ναυτικού Μουσείου Καλύμνου.*

[1] ΚΑΡΑΣ, Σίμων, “Η Κάρπαθος και τα τραγούδια της”, *Καρπαθιακές Μελέτες*, τ. Α', Αθήνα, Εταιρία Καρπαθιακών Μελετών, 1979, σσ. 99-103 (+ 14 σελ. μουσικές καταγραφές).

Χορός στην Όλυμπο της Καρπάθου, 1979.
Αρχείο Πελοποννησιακού Λαογραφικού
Ιδρύματος.

α) Στην Κάλυμνο, τις καταγραφές και τις αντίστοιχες δισκογραφικές εκδόσεις του *Λυκείου Ελληνίδων της Αθήνας* (επιμέλεια: Λευτέρης Δρανδάκης), του *Λυκείου Ελληνίδων Καλύμνου* (επιμέλεια: Πόπη Μαύρου) και του Μανώλη Καρπάθιου καθώς και τις μελέτες του Γεωργίου Χατζηθεοδώρου.

β) Τις καταγραφές του Μανώλη Καρπάθιου στην Πάτμο, στο Αγαθονήσι, στη Σύμη και στο Καστελλόριζο.

γ) Τις ηχογραφήσεις της *Εταιρίας Κασιακών Μελετών* (με την επιμέλεια του γράφοντος) που καταγράφουν τις τρεις γενιές λαϊκών μουσικών της οικογένειας Περσελή στην Κάσο, καθώς και την πρωτοβουλία της για τις μουσικές συναντήσεις λύρας και οργάνων με δοξάρι στο νησί.

δ) Τις ηχογραφήσεις σκοπών από τη Νίσυρο του Συλλόγου Νισυρίων Αμερικής "Γνωμαγόρας" στη Νέα Υόρκη (επιμέλεια Γιάννης Πατρίκης, με τον Γιώργο Χατζηνικολάου στο βιολί), καθώς και τις μελέτες του Κώστα Σακελλαρίδη και του Νικήτα Κουμέντου για τη μουσική παράδοση του νησιού.

ε) Τις ηχογραφήσεις σκοπών και τραγουδιών από την Κέφαλο της Κω, με πρωτοβουλία της κοινότητας κι επιμέλεια των Γιώργου Παπαντωνίου και Μιχάλη Κοκκαλάκη.

στ) Την καταγραφή των σκοπών της Τήλου από τον σύλλογο "Ηριννα" με την επιμέλεια του Φ. Νικητόπουλου.

ζ) Τη διάσωση των τραγουδιών από τον Αρχάγγελο της Ρόδου σε δύο δισκογραφικές εκδόσεις με πρωτοβουλία του τοπικού πολιτιστικού συλλόγου και την επιμέλεια του Α. Ε. Χατζηνικόλα.

η) Τις ηχογραφήσεις της Μαριγούλας Κρητσιώτη (από το Όθος της Καρπάθου) με σκοπούς των "Κάτω Χωριών" του νησιού καθώς και τις έρευνές της για τους καρπάθικους λαϊκούς χορούς. Για την Όλυμπο πολύτιμο σημείο αναφοράς παραμένει η καταγραφή του Κ. Χαλκιά "Μούσα Ολύμπου".

Η επιλογή των τραγουδιών και των σκοπών που περιλαμβάνονται στην παρούσα έκδοση στηρίχτηκε στις παραπάνω εκδόσεις οι οποίες αποτελούν εγγύηση για τη διατήρηση του τοπικού ύφους και ήθους.

Οι ηχογραφήσεις συμπληρώθηκαν με ορισμένα ακόμη αντιπροσωπευτικά δείγματα από τη δισκογραφία (με το συγκρότημα του Σταμάτη Χατζηδάκη και τις Άννα και Αιμιλία Χατζηδάκη στην πρώτη επίσημη ηχογράφιση του 1948, αμέσως μετά την Ενσωμάτωση (CD I, αρ. 4) καθώς επίσης και με το συγκρότημα του Σταμάτη Ροδίτη, με τον λαϊκό βιολάτορα Γιάννη Κουλιανό από τη Ρόδο και την Αμαλία Παπαστεφάνου σε επιμέλεια Δόμνας Σαμίου).

Τέλος, πραγματοποιήθηκαν και ορισμένες νέες ηχογραφήσεις (ειδικά για την έκδοση) με τη σπουδαία λαϊκή τραγουδίστρια από τη Λέρο Δικαία Χατζηδάκη και τον βιολάτορα Βασίλη Καραντάνη, αντιπροσωπευτικό δείγμα του ύφους και της τεχνικής στο δωδεκανησιακό βιολί που διαφέρει από το κυκλαδίτικο.

Λαϊκοί οργανοπαίκτες σε καρπάθικο γάμο, 1983.
Αρχείο Συλλόγου Απανταχού Κερπαθίων, Πειραιάς.